

Op vakantie in 1887

met Henriëtte Fabius
naar Oosterbeek

Mathilde Maijer
Wageningen,
Januari 2026

Inleiding	6
Het dagboek van Henriëtte Fabius	6
1 Augustus	8
Met de trein van Delft naar Oosterbeek	8
Oosterbeek	8
Eerst was er de Schilderskolonie	9
Ontdekkingsreizigers	9
Lustoord voor rijkelui	10
Toen kwamen de toeristen	10
Het dorp in 1887	10
Anno 2025	11
Wat deden toeristen zoal in Oosterbeek?	12
Reisverslagen	12
Craandijk	12
Een tweedaags uitje vanuit Amsterdam	13
Servaas van Rooijen: Gelderland in 1886	16
Schetsboeken van toeristen	18
Anoniem schetsboek	18
Schetsboeken van Justine Everts	18
Prentbriefkaarten	19
Gedichten	19
Reisgidsen	20
De Wegwijzer voor de bezoekers in Arnhem en deszelfs omstreken	20
De Gids voor Arnhem en Omstreken	21
De Wandelgids van Nijhoff	23
Andere gidsen	24
Wandelkaart	24
2 Augustus	25
Wandelen naar het benedendorp en Waldfriede	25
3 Augustus	27
Met de tentwagen naar Velp	27
Arnhem	28

Kleding	32
Velp	34
Rozendaal	35
De Schelmseweg	37
Bakenberg	40
Beekhuizen.....	41
4 Augustus	45
Wandelen naar Sonnenberg	45
Sonnenberg.....	46
Vervoer rond Arnhem	49
5 Augustus	51
Wandelen naar De Hemelse Berg.....	51
De Hemelse Berg	53
6 Augustus	55
Met de ezelwagen naar De Hemelse Berg.....	55
Met de tram naar Mariëndaal	55
7 Augustus	57
Een dagje in het hotel.....	57
Badkamer en barbier	59
Kuren?	60
Buurschap Dreijen	60
8 Augustus	63
Met de tram naar de Grebbe	63
Grebbe	64
Een ernstig tramongeluk	65
9 Augustus	67
Met het rijtuig naar Westerbouwing	67
Westerbouwing.....	68
Duno en Hunenschans	71
Nog een tramongeluk	71
10 Augustus	75
Met de vigilante naar Arnhem	75
De Planten- en Vogeltuin	76

Een mislukt project	77
11 Augustus	79
Wandelen naar Bilderberg	79
12 Augustus	81
Met de tentwagen naar Wolfheze	81
Naar De Oorsprong	82
De Oorsprong	83
13 Augustus	85
Met het rijtuig naar Doorwerth	85
De Italiaansegeweg	86
Doorwerth	87
Boerderij De Noorderbouwing	89
Heelsum	92
Renkum	93
Naar het Oranje Nassau's Oord	94
Oranje Nassau's Oord	94
14 Augustus	97
Wandelen in Lichtenbeek	97
Naar de kerk?	98
Lichtenbeek	99
Ede	101
Bennekom	101
15 Augustus	102
Met het rijtuig naar Wageningen	102
Wageningen	102
Hotel de Wageningse Berg	104
16 Augustus	107
Wandelen naar Wolfheze	107
Heide: dor, bar of prachtig?	110
17 Augustus	112
Met de trein terug naar huis	112
Souvenirs	114
Slotwoorden	115

Henriëtte	115
Justine	115
Hélène	116
Servaas	116
Piet	116
We gaan den heelen dag uit rijden.....	117
Bijlage 1: 1817 De Schelmseweg bij Warnsborn wordt afgesloten	125
Bijlage 2: 1817 Bomen beletten het uitzicht vanaf de Bakenberg	126
Bijlage 3: 1821 Heideveld bij de Schelmseweg wordt bos	127
Bronnen	129
Boeken en artikelen.....	129
Websites.....	130
Dank	131
Index.....	132
Boeken in deze reeks.....	135

Inleiding

Het dagboek van Henriëtte Fabius

In een tweedehands boekwinkel vind ik een boekje met de titel: Dagboek van H.E. Fabius ter herinnering aan haar verblijf van 1-17 augustus 1887 bij Oom en Tante Henkes en Mejuffrouw Kruseman op Dreijeroord te Oosterbeek.

H.E. Fabius is Henriëtte Elisabeth, geboren in 1873 en overleden in 1900. Toen ze haar dagboek schreef, wist ze gelukkig niet dat haar leven al over de helft was.....

Henriëtte is de dochter van Jan Christiaan Fabius en Johanna Elisabeth Knockers van Oosterzee. Haar moeder is de dochter van Willem Joan en Henriëtte Elisabeth Henkes uit Velp – die bezoekt ze tijdens haar vakantie.

In 1887 gaat Henriëtte met Tante en Oom Henkes op vakantie naar Hotel Dreijeroord in Dreijen bij Oosterbeek. Het hotel is er nog altijd. Zoals ik dat ook deed als kind tijdens een vakantie, houdt ze een dagboek bij. Ik plakte daar suikerzakjes bij en toegangskaartjes, en ansichtkaarten (foto's maakte ik nog niet) – misschien deed Henriëtte dat ook wel, maar die zijn niet opgenomen in de uitgave van haar dagboek.

Ik begon het boekje te lezen in de winkel en was verliefd.

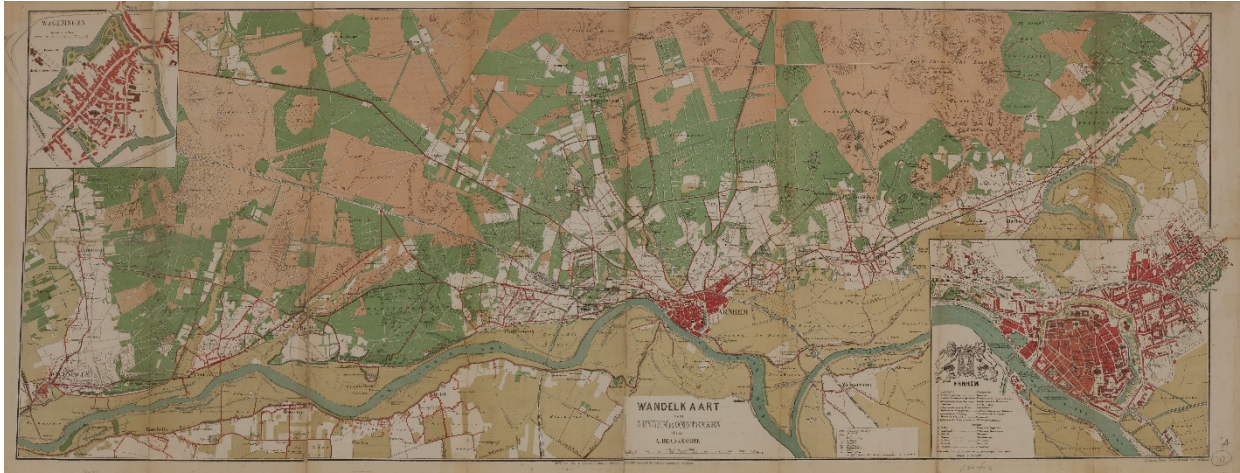
Ze maken elke dag een toer in de omgeving, soms per rijtuig, soms per tram en een keer met een ezelwagen – maar dat was geen succes – , of ze maken een lange wandeling. Ze schrijft erover zoals ik schreef over een vakantie in Oostenrijk, enthousiast en vol verwondering over dingen die ze nog nooit gezien had – ik heb mijn vakantiedagboeken overigens weg gedaan. Ik weet nog dat ik een tekening maakte in de trein toen ik voor het eerst van mijn leven langs de Rijn door Duitsland echte bergen zag. Henriëtte schrijft haar ervaringen van zich af. Tegenwoordig gaan jongeren op vakantie naar Thailand, Henriëtte ging naar Oosterbeek en keek haar ogen uit bij het zien van de heuvels, de steile wegen, de uitzichten, de landgoederen, de beken en de bossen. Dat kende ze allemaal niet uit Delft.

Nou is Henriëtte niet de enige die in de 19de eeuw genoot van Oosterbeek: het dorp trok in de eerste helft van de eeuw met name schilders, en over hen zijn meerdere boeken geschreven. De prachtige schilderijen van Maria Vos, Bilders, en anderen torenen in kwaliteit hoog uit boven dit dagboek – kun je een schilderij vergelijken met een dagboek? Wel als je ze beide als ego-documenten ziet.

Vervolgens werd de regio populair bij rijkelui uit Holland die er landgoederen ontwikkelden en herenhuizen bouwden.

Oosterbeek werd een populaire vakantiebestemming voor de middenklasse uit Holland in de tweede helft van de 19de eeuw. Wat deden ze? Wat zagen ze? Dagboeken en schetsboekjes van toeristen zijn verloren gegaan – net als die van mij – of liggen nog ergens op een zolder te wachten tot ze vergaan. Die vakantie-schetsboekjes trekken me: die zijn liefdevol gemaakt, net als dit dagboek van een 14-jarig meisje uit Delft.

We volgen toeristen in het Oosterbeek van eind 19de eeuw: niet de grote schilders, niet de grote schrijvers, niet de avonturiers, niet de bovenklasse, maar de middenklasse die genoot van een vakantie.

1 Wandelkaart van de Veluwezoom, 1882. Gelders Archief 1506-1110.

Afbeelding op kapt: Prentbriefkaart met tekeningen van links de cascade in De Oorsprong, zicht op Oosterbeek vanaf de overkant van de Rijn, en zicht op Arnhem vanaf Onderlangs. Gelders Archief 1500-5367.

1 Augustus

Met de trein van Delft naar Oosterbeek

HHHHHHH

Des morgens verliet ik ons huis, na van allen hartelijk afscheid genomen te hebben, met Papa Paul, Anna en Joh. Dezen brachten mij op den trein, die 8.19 uit Delft naar Leiden vertrok, en eer ik het wist, was ik den Haag voorbij, en ging bij de Vink over den Rijn.

Onze waggon was aardig vol, zoodat het nog eenigen tijd duurde, eer ik er uit was, en toen vloog ik boven alle gedachte in de armen van Mejuffrouw Kruseman, terwijl ook Oom naderbij kwam, en mij in de wachtkamer bij Tante bracht.

Hier hebben wij een kwartiertje gewacht, en zijn toen in den trein gestapt die om 9.30 vertrok. Omstreeks 11 uren kwamen wij in Utrecht aan, en hebben daar koffie gedronken. De trein, die naar Oosterbeek ging, vertrok om 12.25 uit Utrecht, en daarmede hebben we gereden door heiden en bosschen, heuvels en vlakten, bouwland en weiden, boomgaarden en wat niet al prachtige streken.

Na dus een even mooie als gezellige reis gehad te hebben, kwamen wij met mooi weer, welgemoed en met het vooruitzicht van veel schoons aan het station Oosterbeek aan. Eenige jeugdige bewoners van ons hôtél wachtten ons daar reeds, vergezeld van Prins den hond, en binnen weinige minuten waren we op de plaats onzer bestemming. Even uitgerust, gingen wij naar boven om te zien, of onze slaapkamers er even lief en vroolijk uitzagen als onze zitkamer. Wij vonden ons daarin lang niet bedrogen, maar hadden er een prettig uitzicht over de prachtige omstreken.

Onze koffers werden toen gebracht, en nog vóór etenstijd waren wij allen geheel op orde. Na een smakelijk maal met goeden trek te hebben genuttigd, hebben we een prachtige avondwandeling gedaan, vriendelijk beschenen door zon en maan en als toegewuifd door zwiepende hooge dennen. Toen kreeg ik mijn souper en trok naar bed.

HHHHHHH

Oosterbeek

Hoe zag Oosterbeek en omgeving in 1887 eruit? Waarom ging Henriëtte uit Delft juist hier op vakantie?

De Veluwezoom is in Nederland uniek om de hoogteverschillen. De hellingen met de uitzichten over de Rijn en de Betuwe zijn fenomenaal. De snelstromende beken met de vele watermolens zijn voor iemand uit Delft oogstrelend – hoewel Henriëtte in haar dagboek geen enkele watermolen noemt. Waarschijnlijk vond ze het daar lawaaiig en vies – het waren fabrieksterreinen tenslotte.

VAN AMSTERDAM OVER HILVERSUM EN RIENEN NAAR ARNHEM,
EN OMGEKEERD,
 langs De Grebbe, Wageningen, Wageningsche Berg, Renkum, Heelsum, Doorwerth,
 Duno, Westerbouwing, Koude Herberg en Oosterbeek.

De Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij en de Ooster Stoomtram-Maatschappij geven
rechtstreeksche enkele reis- en retourbiljetten uit van en naar AMSTERDAM,
 ARNHEM, AMERSFOORT, WAGENINGEN, HILVERSUM BAAEN, OOSTERBEEK, RENKUM,
 en DE GREBBE, alsmede voor VEENENDAAL—WAGENINGEN en omgekeerd.
 Zie de alom verspreide dienstregeling der Ooster Stoomtram-Maatschappij van 30 Juni 1887, ook die
 van den **Nachtdienst** UTRECHT—ZEIST—ARNHEM en omgekeerd.
 (16294)

2 Advertentie voor
 de tram in het
 Algemeen
 Handelsblad, 3
 augustus 1887.

3 Justine, 1877.
 Station
 Oosterbeek.
 Gelders Archief
 2033-15-06.

Eerst was er de Schilderskolonie

Wie denkt aan Oosterbeek in de 19de eeuw, denkt aan de schilders die hier woonden of het frequent bezochten. De hoogteverschillen nodigden hiertoe uit: vader en zoon Bilders en Maria Vos waren de voortrekkers. Ze hebben prachtige schilderijen en tekeningen gemaakt van de uitzichten, de eenvoudige huizen, de bossen, de heidevelden. Maar in 1887 was het hoogtepunt daarvan voorbij, en wel omdat de omgeving steeds meer werd opgeslokt door landgoederen en villa's waar deze schilders omheen probeerden te schilderen. De pittoreske plekjes waartoe de schilders zich aangetrokken hadden gevoeld, verdwenen.

Ontdekkingsreizigers

De eerste reizigers uit het stedelijke Holland die Oosterbeek en omstreken bezochten waren geen toeristen maar pioniers die werden aangetrokken door diezelfde schilders. Het waren romantici op zoek naar de onge Kunstelde boer in de regio, ver weg van de stad – zoals westerse toeristen nu in Afrika wel echt Afrikanen willen zien. De regio kende nog geen trein, geen pensions die

geschikt waren voor families, geen stalhouderijen die uitjes organiseren per rijtuig. Deze avonturiers schrijven de eerste reisverslagen over deze in Holland onbekende regio en sporen anderen aan hun voetsporen te volgen.

Lustoord voor rijkelui

In 1847 kwam de trein en ging de regio open – een directe lijn vanuit Utrecht met haltes in Ede, Wolfheze, Oosterbeek en Arnhem. De Veluwezoom ontwikkelde zich tot een lustoord voor Holland: rijkelui die hier huizen lieten bouwen om er definitief te wonen. Met name Arnhem en de dorpen Velp en Oosterbeek daar dichtbij waren in trek.

Al snel groeide Arnhem en werd het ongerepte buitengebied volgebouwd met villa's voor Hollanders. Landhuizen en villa's kwamen in de plaats van eenvoudige boerderijen. Dorpen groeiden. In De Gids voor Arnhem en Omstreken lezen we dat Arnhem in 1825 10,231 inwoners had, 30 jaar later 19,298, en nog 30 jaar later in 1880 rond de 42,000 – dat was de snelste groei van alle Nederlandse steden.

Toen kwamen de toeristen

De ongerepte natuur maakte plaats voor landgoederen. Boerderijen voor villa's. Zandwegen voor kunstwegen. Het wandelpad voor de stoomtram. Landwegen voor beukenlanen.

Schilders vonden het niet leuk meer en verdwenen, pioniers trokken verder, rijkelui reisden met stoomtrein en stoomboot naar verre oorden, maar toeristen uit de middenklasse van Holland kwamen juist. De regio werd aantrekkelijk voor echtparen en gezinnen, mensen die minder avontuurlijk zijn aangelegd, graag een net en schoon pension willen, een rijtuig willen huren met een koetsier die weet waar je goed koffie of thee kunt drinken, een gidsje willen kopen met tips en plattegronden. Ondernemers zagen geld en openden pensions.

Stalhouderijen gingen tochtjes per koets organiseren met de koetsier als gids. De VVV publiceerde De Gids voor Arnhem en Omstreken die tientallen keren is herdrukt - Henriëtte kreeg er eentje van haar oom. Boekhandel Meijer in Oosterbeek en andere drukkerijen drukten en verkochten prentbriefkaarten.

Het dorp in 1887

Oosterbeek bestond in 1887 uit twee kernen: het oude Benedendorp rond de Oude Kerk en het nieuwe Bovendorp langs de Utrechtseweg. De twee kernen waren met elkaar verbonden via het Zweiersdal. Aan de ene kant lag de Weverstraat die zich ontwikkelde tot winkelcentrum – daar was bijvoorbeeld boekhandel Meijer waar Henriëtte prentbriefkaarten en haar oom De Gids voor Arnhem en Omstreken koopt. Aan de andere kant van het dal lag de Annastraat waar steeds meer huizen gebouwd werden.

4 Justine tekent in 1877 een gebouwtje aan een weg met palen, dat een spoorweg moet zijn, want de tram was in 1877 nog een paardentram. Wij denken dat dit de Rijnspoorweg bij Dreijen is. Gelders Archief 2033-15-37.

5 Justine, 1877. Justine tekent hier een spoorweg en een trein; maar waar? Gelders Archief 2033-15-21.

In De Gids voor Arnhem en Omstreken uit 1887 lezen we:

Oosterbeek, het voornaamste dorp van de gemeente Renkum, telt 4048 inwoners. Het maakt een schilderachtigen indruk. De bodem is heuvelachtig en doet het dorp onderscheiden in een boven- en een benedendorp. Onder bovendorp verstaat men de

huizen en lange reeks villa's, met het Gemeentehuis en de pas gestichte RoomsKatholieke kerk, ter weerszijden van den Utrechtschen Straatweg; onder benedendorp het gedeelte, dat paalt aan de Hervormde Kerk, een zeer oud gebouw, waarvan nog de Romaansche stijl van den hoofdingang getuigt. [...] Het verschil in terreinhoogte tusschen de beide deelen is vrij aanzienlijk. De ligging is zeer gezond. Vooral des zomers houden talrijke vreemde families hier verblijf. Ruimschoots is dan ook de gelegenheid om en pension te wonen.

Anno 2025

Waarom gaan wij niet meer naar Oosterbeek op vakantie? Nog steeds zijn de uitzichten vanaf de Wageningse Berg, Duno, Grebbeberg en de Westerbouwing adembenemend, zijn de waterpartijen in Vijverberg (het afgesplitste deel van Lichtenbeek ten noorden van de Amsterdamseweg) – met

Nederlandse levadas – opgeleide beken – die we in Madeira fotograferen maar waar we hier achteloos aan voorbij lopen, Hemelse Berg en de Oorsprong geweldig, is de Italiaanse weg 'Italiaans steil', zijn de bossen stil en donker en de heidevelden leeg. Maar om nou 17 dagen vakantie door te brengen in een hotel in Oosterbeek, nee daarvoor lijkt het gebied teveel op de rest van Nederland: winkelstraten, woonwijken, industriegebieden, wegen, golfbanen, sportterreinen, stadsparken zijn door ons hele land hetzelfde. Je merkt nauwelijks hoe heuvelachtig de Veluwezoom is. We hebben ons land genivelleerd.

Wat deden toeristen zoal in Oosterbeek?

Wat deden toeristen? Tochtjes maken met een rijtuig en wandelen. De natuur in en de stad in. Dagboekjes bijhouden. Wij zouden foto's maken, maar dat was toen nog geen gemeengoed. In het kielzog van de grote schilders pakten ook amateurs potlood en schetsboek. Bloemetjes drogen. Suikerzakjes verzamelen – ooh nee die waren er nog niet, toegangskaartjes en tramkaartjes verzamelen. Advertenties knippen uit de krant van winkels waar men was geweest. In gedichtjes de extase over de nieuwe ervaringen vastleggen. Prentbriefkaarten kopen – sommige om naar het thuisfront te sturen, sommige om te bewaren.

Na thuiskomst maakte men vast een vakantieplakboek om de herinnering vast te houden.

Reisverslagen

De meeste van deze plakboeken zijn vast vernietigd, net als die van mij van vroeger. Maar van dat van Henriëtte is in elk geval de tekst bewaard gebleven. Ze schrijft niet dat ze toegangskaarten, tramkaartjes en prentbriefkaarten inplakt – ze schrijft wel dat ze een paar prentbriefkaarten koopt. Ook niet dat ze tekeningetjes maakt. Of dat ze droogbloemetjes inplakt – ze droogt wel bloemetjes tijdens haar vakantie waarmee ze lijstjes maakt. Ik laat haar gedichtjes overschrijven die ze vast had overgeschreven in haar vakantieboek als ze ze had gekend. Het zijn gedichten van de jonge Hélène Swarth uit diezelfde tijd.

Craandijk

Craandijk reisde in de 19de eeuw door Nederland, en zag de karakteristieken van de diverse streken teloor gaan – hij was toen al niet anders dan wij nu: zelf bezoeken we bijzondere streken maar we klagen dat vele anderen dat ook doen. Miljoenen toeristen zijn in Italië op zoek naar een uniek restaurant waar echte lokale mensen komen. Craandijk baalt van het massatoerisme en beschrijft het in 1875 zo:

De gelegenheid, om zich te verplaatsen wordt gemakkelijker, de aanleiding er toe menigvuldiger, de noodzakelijkheid meer algemeen, de verzoeking

grooter. Reizen is nu even gewoon, als 't vroeger zeldzaam was. De afgelegen provinciën en hunne ‘achterhoeken’ komen in aanraking met de buitenwereld. Zij worden bezocht en hunne inwoners bezoeken steden en gewesten, vroeger voor hen aan 't einde der aarde gelegen. Landbouw en nijverheid ontwikkelen zich, bij den goedkoop en geregeld afvoer der producten en aanvoer der grondstoffen. 't Onvermijdelijk gevolg is, dat het karakter van landschap en volk allengs verandert. Het eigenaardige gaat verloren, 't eenvormige komt. De karakteristieke punten worden gladgeslepen, nu 't vervuld wordt, wat onze Hildebrand voor een veertig jaren profeteerde: de gansche natie door elkander geschoten als een partij weversspoelen. De gedaante van het land verandert. Nu het reizen zoo spoedig en gemakkelijk gaat, brengen onze aanzienlijken den zomer niet meer op hunne landgoederen door. Hun hechte kasteelen, hun statige hofsteden vallen onder den moker des sloopers, maar op de gezochte punten in Gelderland en Utrecht verrijzen villa's en optrekjes. Wat is Soestdijk niet geworden, waar vóór een honderd jaar, met inbegrip van 't vorstelijk jagtslot en het huis des rentmeesters, nog maar negen huizen stonden! Hoe weinig gelijkt Oosterbeek nog op het boerendorp, dat vóór een vijftig jaar de aandacht begon te trekken door zijn bekoorlijke ligging! De oude bosschen worden verdeeld en in parken of tuinen herschapen, zoo ze al niet als bouwen weiland productief worden gemaakt.

Een tweedaags uitje vanuit Amsterdam

In Holland krijgen ook gewone mensen door hoe mooi de omgeving van Arnhem is. Van een exclusieve vakantiebestemming voor rijkelui wordt de regio een uitje voor de middenklasse. In het Algemeen Handelsblad wordt in de komkommertijd – zo heet de rubriek – op 24 juli 1887 ruimte gemaakt voor een lang verslag van een tweedaags uitstapje door een werkman – dat je volgens hem het beste op zondag en maandag kunt doen, want dan hoeft je slechts een dag vrij te nemen:

Een tweedaagsch uitstapje door Utrecht en Gelderland.

Door een “Werkman”

Velen, vooral uit de gegoede klasse, verlaten des zomers de groote steden om rust en verademing te zoeken in het buitenleven. Ook de kantoorclerk, de winkelier, zelfs de werkman, kan de zucht niet weerstaan ook eens te genieten van de vrije natuur.

En, werkelijk, het is voor een werkman, die steeds altijd door aan den arbeid is, een zeer aangename ontspanning eens een dag, maar vooral een werkdag, vrijaf te hebben.

Doch door een massa van de lieden wordt niet altijd dat ware genot gemaakt. Menigeen van hen toch gaat naar Arnhem of naar een andere plaats in de

onmiddellijke nabijheid van die stad, vertoeft soms wat al te lang in cafés.... en zijn tijd gaat om, zonder dat hij veel van de natuur gezien heeft. Het kan ook zijn, dat werklieden met de verschillende streken van ons land niet genoeg bekend en niet in het bezit zijn van een gids of raadsman.

Er zijn echter ook ware natuurliefhebbers, en dat zijn in den regel tevens flinke wandelaars. Het is ongetwijfeld waar, dat de wandelaar veel meer geniet dan zij die rijden of varen om een bepaalde pleisterplaats te kiezen. Dit heeft bovendien de wandelaar voor, dat hij nog eens kan afwijken van den grooten weg en zijlanen en paden inslaan of een bosch indringen.

En hoewel het voor velen steeds moeilijk zal zijn twee dagen achtereen uit de stad te gaan, bestaat er, geloof ik, in den komkommertijd wel kans voor, wanneer ze daarvoor nemen den Zondag en den Maandag, wat dus maar één dag verzuim oplevert, tenzij de patroon hun dit vergoedt, en dit geschiedt veel.

Ik deed in het laatst der vorige maand op de volgende wijze met een tweetal familieleden (ook goede wandelaars) een tochtje door een der schoonste streken van ons land. Het had Zaterdag te voren geregend en Zondag voormiddag was de lucht wel betrokken, doch dit maakte de wandeling des te aangenaamer, daar het buiten zeer droog is.

[Ik zal hier en daar enkele cijfers noemen, van de noodzakelijkste reiskosten, en laat het stellen van een bedrag voor mondbehoefden, als middagmaal, enz., aan den bescheiden lezer over, opdat hij zelf een raming kan maken hoeveel dit tochtje hem zal kosten, wanneer bij het wilde volgen],

Wij begaven ons den eersten dag met een retour kaart, geldig 4 dagen, met den eersten trein naar Zeist-Driebergen. (*f*1.95.)

Daar begon onze wandeltocht.

[...]

Bij Reenen zien we reeds den Rijn, dien we echter het beste aanschouwen van "De Koningstafel", bij de Grebbe. Op dit hooggelegen punt hebben wij een schoon vergezicht over de Betuwe, die op deze hoogte voor een gedeelte als besloten ligt tusschen Rijn en Waal.

Vervolgens gaan we naar en door Wageningen en brengen een bezoek aan den Wageningischen Berg, langs een om den berg slingerend pad.

Achter het hotel heeft men den grooten straatweg, waarlangs de stoomtram ons naar Arnhem (over Oosterbeek) brengt, en daar de dag reeds flink opschiet en wij een flinken marsch achter den rug hebben, maken we van dit vervoermiddel gebruik (*f* 0.45).

Te Arnhem vonden wij logies voor den nacht, dat men aldaar voor *f* 1.25 a *f* 1.50 (met ontbijt) bekommt. 's Avonds een kleine wandeling langs de Rijnkade en dan naar bed.